

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีอาญา กรณี ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกฟ้อง ในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปี¹

เอกพันธ์ บุรกรณ์²

การปล่อยชั่วคราวเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้นมากเพื่อคุ้มครองและผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยจากการถูกควบคุมตัว อันมีที่มาจากหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือน เป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งกล่าวได้ว่า การปล่อยชั่วคราว คือ การอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยพ้นจากการควบคุมของเจ้าพนักงานหรือศาลตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมหรือขังเป็น เวลานานเกินกว่าจำเป็นในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดี เพราะหากไม่จำเป็นต้องควบคุม หรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็ควรปล่อยตัวไปชั่วคราว ดังนั้น การควบคุมตัวบุคคลไว้จึงเท่ากับเป็นการลงโทษจำคุกเขาไว้ล่วงหน้าทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าเขา ได้กระทำความผิด การควบคุมตัวบุคคลไว้นั้นย่อมทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีโอกาสออกไปแสวงหาพยานหลักฐานหรือจัดหาทนายความสำหรับต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตามกฎหมายสูงสุดของประเทศอย่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ปรากฏว่า รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการประกันตัวผู้ต้องหาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 28 โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ได้แบ่งประเภทสำหรับการปล่อยชั่วคราวออกเป็น 3 ประเภท คือ การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน และการปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน โดยบัญญัติไว้ในหมวดการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดและแนวทางในการพิจารณา การปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับอิสรภาพชั่วคราวตามหลักการสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ด้วยรูปแบบและแนวทางในการพิจารณาของศาลในปัจจุบันนั้นยังไม่ทันสมัย จึงทำให้การอนุญาตให้มีการปล่อยชั่วคราวนั้นต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล โดยศาลกำหนดเงื่อนไขหลัก ๆ รวม 4 ประการ ตามเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว โดยให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนี ให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันภัยอันตราย และให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราว และในกรณีใดที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ร้องขอมีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ คือ ถ้าคำสั่งของศาลชั้นต้นให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ และถ้าคำสั่งของศาล

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีอาญา กรณี ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปี โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์เทพ วิฑิตอนันต์ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์จรุงเกียรติและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณฑิลา ภักดีคง

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสงขลา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อุทธรณ์ ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา โดยให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องอุทธรณ์คำสั่งรับส่งคำร้องดังกล่าวพร้อมด้วยสำนวนความ หรือสำเนาสำนวนความเท่าที่จำเป็นไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว และถ้าคำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวยื่นตามศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ไม่ได้ตัดสิทธิที่จะยื่นคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ ด้วยวิธีการดังกล่าวมาข้างต้นทำให้กระบวนการหรือขั้นตอนในการปล่อยตัวชั่วคราวนั้นยังคงมีปัญหาอยู่ ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราว

สำหรับวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการปล่อยตัวชั่วคราว เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพและความจำเป็นของรัฐในการพิจารณาคดีรวมไปถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและพยานในคดีอาญา จากการปล่อยชั่วคราวตลอดกันไปทั้งสายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องในการปล่อยตัวชั่วคราวได้ หรือเป็นกรณีที่ศาลเห็นเองว่าสมควรให้มีการปล่อยตัวชั่วคราว มาตรา 108 โดยกฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาคนเดียวใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยสั่งในกรณีให้ปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังตามหมายศาลโดยโทษอย่างสูงเกิน 10 ปีขึ้นไป ไม่ว่าจะมิผู้ร้องขอตามมาตรา 90 หรือกรณีศาลเห็นเองได้โดยพิจารณาตามหลักมาตรา 108 โดยหลักกฎหมายให้อำนาจแก่ศาลในการตัดสินใจในคดีนั้น ๆว่าจะให้มีการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือไม่เพื่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจเพียงคนเดียวได้สวนพิจารณาตัดสินใจปล่อยตัวชั่วคราวนั้น ในบางคดีผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นการไม่เหมาะสมและไม่สมควรยิ่ง อย่างเช่นเหตุที่มีอัตราโทษอย่างสูง ซึ่งเป็นความผิดที่รุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายหรือต่อรัฐโดยตรง แม้จะมีการคัดค้านตามมาตรา 109 ก็ตาม แต่อำนาจในการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่กับผู้พิพากษาคนเดียวเพียงคนเดียวอยู่ดี ดังนั้น หากกฎหมายให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการสั่งกรณีดังกล่าวนี้ อาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาสั่งปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้และอาจทำให้เป็นการเปิดช่องทางให้ผู้ต้องหาสามารถหลบหนีได้

ประเด็นที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดของการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 109

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควรศาลจะงดการถามเสียก็ได้แต่ต้องบันทึกเหตุผลไว้ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 109 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นั้น กล่าวได้ว่า เป็นการบัญญัติให้มีข้อจำกัดไว้เฉพาะคดีที่ถูกกล่าวหาที่มีอัตราโทษอย่างสูงเกิน 10 ปีขึ้นหากศาลพิจารณาความตามมาตรา 108 แล้วเห็นว่าสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างพิจารณาในกรณีถูกคุมขังตามหมายศาล กฎหมายบังคับให้ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ก่อนว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ในคดีความผิดที่ฟ้องมีอัตราโทษจำคุกอย่าง

สูงเกิน 10 ปีขึ้นไป และ เป็นเรื่องที่ศาลจะต้องถือปฏิบัติเฉพาะศาลชั้นนั้น ๆ ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดให้มีข้อจำกัดไว้เฉพาะที่มีอัตราโทษอย่างสูงเกิน 10 ปี เท่านั้นที่สามารถคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวได้เช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาเกินควร ย่อมถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ที่จะคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวของศาล แม้ว่าวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญานั้น เพื่อมุ่งคุ้มครองสังคมยิ่งกว่าเหตุผลอื่น แต่การลงโทษก็ย่อมจะต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนด้วย

ประเด็นที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นศาล

แม้ว่าปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการระบบการปล่อยตัวชั่วคราว เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นรัฐจึงต้องหาวิธีการหรือวางมาตรการที่ดีพอก่อนปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาที่จะเกิดความเสียหายที่ตามมาในอนาคตได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว แม้ว่ากฎหมายตามมาตรา 109 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้มีการคัดค้านการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกขังตามหมายศาลได้ก็จริง แต่อำนาจที่แท้จริงในการปล่อยก็ยังคงเป็นศาลอยู่ดี โดยกฎหมายบัญญัติว่าต้องแจ้งไปยังพนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน หรือโจทก์ ว่าจะคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ ดังนั้นจึงเป็นดุลพินิจของผู้มีสิทธิคัดค้านในการพิจารณาว่าจะคัดค้านหรือไม่ตามหลักเกณฑ์ของตน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า หากอัยการไม่คัดค้าน พนักงานสอบสวนก็ไม่คัดค้าน ส่วนโจทก์ ไม่รู้ถึงสิทธิของตนเพราะไม่รู้กฎหมายจะคล้อยตามการพิจารณาของหน่วยงานราชการที่ไม่คัดค้าน นั้น ๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากเหตุเพราะก่อนการพิจารณาการคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีหน่วยงานที่จะทำการสืบเสาะ และรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อใช้พิจารณาประกอบการคัดค้านในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยของศาล อีกกรณีเกิดจาก พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน และโจทก์ไม่ได้ร่วมกันในการพิจารณาคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราว เหตุเพราะไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นการคัดค้านจึงออกมาในรูปแบบของการไม่คัดค้านเพราะเหตุเชื่อในคำสั่งพิจารณาของศาลเสียส่วนใหญ่ทั้งที่ศาลพิจารณาใช้ดุลพินิจในการสั่ง โดยไม่ผ่านการกลั่นกรองจากองค์กร

เมื่อพิจารณาจากหลักการในการพิจารณาในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส ในชั้นสอบสวนหรือในชั้นศาลก็จะมีวัตถุประสงค์ที่ไม่แตกต่างกัน จะแตกต่างกันตรงที่หลักเกณฑ์และเงื่อนไข เนื่องจากปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่คุ้มครองสิทธิที่ติดตัวทุกคนมาตั้งแต่เกิดในสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ไม่อาจแยกออกจากความเป็นมนุษย์ได้ บุคคลจะต้องไม่ถูกทรมานลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายหรือถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ด้วยการจับการค้นและการคุมขัง เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายศาลโดยจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ที่กำหนดให้โดยสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างถูกดำเนินคดีไว้ใน มาตรา 27 ถึง มาตรา 29 โดยรัฐธรรมนูญให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาว่าด้วย ความเสมอภาคกันตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตาม

กฎหมายเท่าเทียมกัน และไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายการจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีอาญา กรณี ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปี ผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราว

ควรเพิ่มมาตรา 108/3 เป็น

“มาตรา 108/3 บัญญัติว่า ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ตามมาตรา 108 ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีตามมาตรา 109 ให้ศาลทำการพิจารณาโดยต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน”

2. ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดของการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 109

แก้ไขเพิ่มเติมเป็น

“ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำ 5 ปีขึ้นไป ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควรศาลจะงดการถามเสียก็ได้แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นศาล

ควรเพิ่มเติม วรรคสอง ในมาตรา 109 เป็น

“วรรคสอง ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์ และเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดทำประวัติอาชญากรรม และข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยร่วมกันในการพิจารณาคัดค้านในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี”

ควรเพิ่มมาตรการ ให้จัดตั้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน และจัดทำประวัติอาชญากรรม และข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ต้องหาหรือจำเลย

เอกสารอ้างอิง

- กองการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม. การขอลปล่อยชั่วคราวต่อศาล APPLICATION FOR PROVISIONAL RELEASE TO THE COURT. นนทบุรี: บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, 2555.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555
- คณิต ณ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย :หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” วารสารนิติศาสตร์ 15, 3 (กันยายน. 2528): 2.
- คะนิง ฤาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561.
- ชนพร จุลศรี และสุนทรี บุชิตชน. “ปัญหาความไม่เสมอภาคทางกฎหมายในการปล่อยชั่วคราวจำเลยในคดีอาญา.” วารสารปัญญาปณิธาน 5, 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563): 86.
- ธานี วรภัทร์. หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2553.
- บรรเจิด สิงคะเนติ และ สมศักดิ์ นวตระกูลพิสุทธิ. “หลักความได้สัดส่วนตามกฎหมายเยอรมันและฝรั่งเศส.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. 1 (2) (พฤษภาคม - สิงหาคม. 2542): 70.
- ปาลิตา มณีโชติ. “ปัญหาการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการปล่อยชั่วคราวจำเลย ในชั้นพิจารณาคดีของศาล.” วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร 11, 2 (2559): 65-83.